

УДК: 330.341.1:332.122(477)"2022/..."

Науменко Наталія,

к.е.н., доцент

доцент кафедри міжнародних економічних відносин та

управління проєктами

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

naumenko.ns@gmail.com

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ:
АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ**

Дослідження організаційно-економічних основ смарт-спеціалізації регіонів України, з акцентом на адаптацію європейського досвіду в умовах війни та відновлення, є надзвичайно актуальним через унікальні виклики та можливості, які постали перед нашою країною. Повномасштабна військова агресія Росії спричинила безпрецедентні руйнування економічної, соціальної та інфраструктурної складової, змінила демографічний ландшафт і створила загрозу подальшому сталому розвитку. У той же час, Україна активно рухається в напрямку європейської інтеграції, що потребує узгодження національних стратегій розвитку з європейськими стандартами та практиками [1].

Смарт-спеціалізація (Smart Specialisation Strategy – S3), визнана Європейським Союзом як ключовий інструмент для стимулювання інноваційного та регіонального розвитку, передбачає фокусування на унікальних сильних сторонах та конкурентних перевагах регіонів [2]. В умовах війни та післявоєнної відбудови, S3 може стати ефективним механізмом для відновлення економічного потенціалу держави:

- по-перше, війна значно виснажила ресурси країни. Застосування S3 дозволить концентрувати зусилля та інвестиції у найбільш перспективних галузях, де регіон має найбільший потенціал для відновлення та зростання, уникаючи розпорошення ресурсів;

- по-друге, руйнування традиційних виробничих потужностей вимагає не просто їхнього відновлення, а переосмислення та побудови більш стійкої, інноваційної та диверсифікованої економіки. S3 сприятиме ідентифікації та розвитку нових ніш, у тому числі пов'язаних із відбудовою, безпекою та енергетичною незалежністю;

- по-третє, війна продемонструвала важливість стійкості регіонів. Впровадження S3 дозволить регіонам краще ідентифікувати свої унікальні потреби та можливості, формувати власні стратегії розвитку та залучати інвестиції, що є критично важливим для децентралізованого та інклюзивного відновлення;

- по-четверте, здобуття статусу кандидата на членство в ЄС покладає на Україну зобов'язання щодо імплементації європейських політик, у тому числі у сфері регіонального розвитку та інновацій. Адаптація європейських практик S3 є невід'ємною частиною цього процесу і сприятиме подальшій інтеграції України до європейського простору;

- по п'яте, наявність чітко визначених стратегій смарт-спеціалізації, що ґрунтуються на європейських підходах, підвищить інвестиційну привабливість регіонів України та полегшить залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги для реалізації пріоритетних проектів відновлення;

- по-шосте, S3 передбачає активну взаємодію між владою, бізнесом, наукою та громадянським суспільством. В умовах війни та відновлення ця співпраця є життєво важливою для мобілізації всіх наявних ресурсів та експертизи для подолання наслідків агресії та побудови успішного майбутнього.

Концепція старт-спеціалізації ґрунтується на а стимулюванні інновацій, підвищенні конкурентоспроможності та забезпечення сталого зростання регіонів.

Для цього необхідна концентрація ресурсів. Вона полягає у фокусуванні обмежених ресурсів (фінансових, людських, інфраструктурних, інтелектуальних) на невеликій кількості чітко визначених пріоритетних сфер.

Замість розпорошення інвестицій на велику кількість різноманітних галузей, S3 вимагає ідентифікації тих сфер, де регіон має найбільший потенціал для досягнення критичної маси знань, технологій та інновацій.

Це дозволяє:

- фрагментувати зусилля, коли замість підтримки «всього потроху», регіон зосереджується на кількох обраних напрямках;
- створити конкурентні переваги, коли концентрація дозволяє побудувати сильні кластери та екосистеми, які можуть конкурувати на глобальному ринку;
- максимізувати вплив інвестицій, коли кошти та зусилля спрямовуються туди, де вони принесуть найбільший ефект.

Пріоритетні сфери для смарт-спеціалізації не визначаються «згори» урядовими чиновниками чи експертами. Натомість, вони виявляються в результаті ітеративного процесу діалогу та взаємодії між різними стейкхолдерами: підприємствами, науковими установами, університетами, органами влади та громадянським суспільством. Це дозволяє використовувати процес EDP:

- ідеї генеруються знизу, тоді бізнес, стартапи та дослідники пропонують нові ідеї та можливості, виходячи зі своїх знань ринку та технологічних тенденцій.
- відбувається взаємодія та зворотний зв'язок. Ці ідеї обговорюються, перевіряються на життєздатність та отримують оцінку від інших учасників екосистеми.
- виявляються приховані можливості, процес EDP допомагає ідентифікувати неочевидні конкурентні переваги та інноваційні ніші, які можуть бути унікальними для регіону.

Принцип «чотири ланкової спіралі» підкреслює необхідність тісної взаємодії та співпраці між чотирма ключовими секторами

суспільства для стимулювання інновацій та регіонального розвитку. Вона базується на державі, бізнесі, науці/університетах та громадянському суспільстві.

Ефективна співпраця цих чотирьох «ланцюгів» забезпечує синергію, дозволяючи об'єднувати знання, ресурси та компетенції для досягнення спільних цілей.

Принцип моніторингу та оцінки базується також на чотирьох принципах:

- система показників, через розробку чітких, вимірюваних показників для оцінки впливу реалізованих проектів;
- зворотний зв'язок, через регулярний аналіз досягнень та невдач, збір інформації від усіх зацікавлених сторін;
- гнучкість та адаптивність, через здатність оперативно реагувати на зміни в економічному, технологічному та соціальному середовищі, а також на виклики (наприклад, війна);
- навчання на досвіді, через використання отриманих даних для вдосконалення майбутніх стратегій та програм.

Серед європейських регіонів, що ефективно впровадили на своїх територіях S3 – країна Басків, Естонія, регіони Німеччини. Ключовими факторами успіху стали: сильна інституційна підтримка, активна участь стейкхолдерів, фокус на конкретних нішах.

Порівнюючи специфіку України та країн ЄС слід виділити наступні розбіжності: централізація управління, нестабільність, відсутність сформованих регіональних інноваційних екосистем та можливі точки інтеграції.

Найбільше впровадженню старт-спеціалізації в економіці заважають військові дії на території України. Вплив війни на інфраструктуру, людський капітал, логістику, енергетичну безпеку. Необхідність включення аспектів безпеки та стійкості до регіональних стратегій, тобто закінчення «гарячої» фази бойових дій, мирна угода і лише тоді остаточний S3-перехід.

Нині найбільший потенціал мають ті регіони України, що меншою мірою потерпають від військових дій:

- Львівська область. Потенціал у сфері ІТ, креативних індустрій, машинобудування (якщо збереглися підприємства). Можливий фокус на розвитку оборонних технологій, реабілітаційних послуг, логістичних хабів [3].

- Вінницька область. Агропромисловий комплекс, харчова промисловість. Адаптація може включати розвиток переробної промисловості з високою доданою вартістю, біоенергетики, виробництва органічної продукції.

- Одеська область. Портова інфраструктура, туризм (у майбутньому), агросектор. S3 може бути зосереджена на розвитку морської логістики, аграрних технологій, наукових досліджень в галузі морського господарства та відновлення туристичної галузі з акцентом на безпеці.

- Харківська область (в умовах повоєнного відновлення). Науково-освітній потенціал, машинобудування, енергетика. Можливий фокус на відбудові та модернізації промислових підприємств, розвитку медичних технологій, енергоефективності та впровадженні інновацій у будівництві.

- Дніпропетровська область. Металургія, машинобудування. Потенціал є у розвитку нових матеріалів, космічних технологій, автоматизації виробництва.

Отже, дослідження організаційно-економічних засад смарт-спеціалізації регіонів України є не просто академічним інтересом, а нагальною потребою для формування ефективних стратегій відновлення, реінтеграції та сталого розвитку країни в умовах безпрецедентних викликів. Воно закладає методологічні та практичні основи для трансформації українських регіонів у центри інноваційного зростання та стійкості.

Список використаних джерел:

1. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3). 2021. European Commission. Publications Office of the European Union. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/innovation-territories_en (дата звернення 24.06.2025).
2. Innovation in territories. S3 Platform. European Commission. Publications Office of the European Union. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/> (дата звернення 24.06.2025)
3. Стратегії розвитку регіонів України. Розділ «Стратегія розвитку». Офіційний сайт Львівської ОДА. URL: <https://loda.gov.ua/> (дата звернення 24.06.2025).